جمعيت

کامیدیه ایکی پردەدە.

برنچی طبعی

کتبخانۀ شخصی
رستم سعید اوغلی عمران
(u.u8686@gmail.com)

اثرنك تكرار باصدرو، ترجمه وتیاترلارده اوینناو حقلری محررینه مخصوصدر.

کشیلر:

شریف بای — مدرسه‌لر، مکتبلر صالا طورغان، اصول جدید سویه طورغان طوغری‌غنه فکرلی قارت بای.

جوان بای — شریف بای‌نڭ انیسی. طوپاص بای.

حضرت — عادی حضرت.

ملا — عادی ملا.

مؤذن — حیله‌کار مؤذن.

موسی میرزا — اوزینی بیك دینلی دیب کورسه‌تورگه طرشوچی، همه کشیگه یارارغه تله‌ب یوروچی بانکه‌ده‌غی بر پیسار.

صالح — یاڭا تاتار یکتی. طوغری فکرلی. ریاسز.

جمال قدا — بیك متعصب تاتار بایی. بدوامچی.

بیکه — عادی بای خاتونی.

کیلون — عادی یاش خاتون.

خواجه اوغلی.

آصراو.

خلق — یاشلر، قارتلر.

واقعه اورینبورغده، اون‌طوقزنچی یوزنڭ باشلارنده.

برنچی پرده

زورغنه زال. اورطاسنده اوزون اوستەل. اوستەل اوستونده، گرافینالرده قزل قواصلر. زالدەخلق کوب؛ قایسی اوزون اوستەل بوینه اوطورغان، قایسی سی چیتلرگه اوطورغان. اوستەلنڭ باشنده کوزلـکلی، چوار بیشمەت کیگان، چالمه کیگان بر ملا. آنڭ یاننده چاپاندن چالمەدن طاغی بر ملا. آنڭ یاننده آق بورکدن برخلفه. آنڭ یاننده روسچه کیینـگان، قارا مییقلی، یالان باشلی بر میرزا. طاغی مؤذن، بدلچی، بایلر، اورطاچه خلق، بای بالالری.

شریف بای -- مونه ایندی، جماعت، سزنی شونڭ اوچون اوشه‌ندردك. حضرتلر کیلمی....

بر جوان بای — چاقرلغاندر بیت، احمدی! (شول آراده یاش‌گنه برپریکاشچیك کیله.) حضرتلرنی چاقرتقان ایدگمی؟

احمدی — چاقرتدم. بارسینه‌ده ئەیتدردم.

بر بای — ئلله جماعت، حضرتلرگه آط یبەریکمی؟

موسی میرزا -- ایبو، ۋەد، حضرتلر اوزلری بولدروره کیرەك کبك کورنه توگلمی؟ ۋەد، ملت‌گه خدمت‌اشنده آلار، ۋەد اوزلری آلدن‌یوری‌طورغان‌کشیلردر؟ شریف آبزی‌سزنگچه نیچك؟

بر کشی — یوق، آلای یارامی، حضرتلرگه آط یبەرورگه کیرەك. آندی بوندی اشلری بولغاندر.

مؤذن — ایبو، ئولم جیتم فلان باردر. ایل بولغاچ تورلی حال بولا.

شریف بای — یامان، پچاق اشلر یق یوق ئلی. تیک دشمانلق بله گنه کیلمه گانلردر. آلارغه ملتنك قادالوب بتسون!

بر کشی — **آلار بدعتدن قورقالر. اهل علماغه، شول، بوندی اوبشستۋالر آراسنده یورورگه یارامی ایندی. پیغمبر زماننده اوبشستۋا بولماغان.**

موسی میرزا — **اول، صادق آبزی آلای بولوب بته‌ر میکان صونك؟ اول ایندی، ۋه‌د، مونه مین ایندی بو مسلمانلرنیده بارسنده اوبشستۋاغه کیلمه‌گانلر، بولار جمعیت‌گه** (جمعیت دیگان سوزنی بیك میشه‌رچه ئه‌یته.) کیلـگانلردر دیب اویلیم. **مین** اوزم اوبشستۋاغه کیلمه‌دم، جمعیت‌گه کیلدم.

خلق — (برآوزدن) **اوبشستۋا توگل! جمعیت، جمعیت. توگل!**

صالح — (آیاق اوزره طوروب) **مینمچه جماعت، اول،** چاقرلغان حضرتلر کیله‌سیلری کیلسه کیلورلر ایدی. کیلمه‌سه‌لر شول، **آلار**، بزنك جماعت اشلرینه التفات ایتمه‌گان بولالر. شونك اوچون آلارنی کوتمه‌ینچه اشکه باشلارغه کیره‌ك.

برکشی — (اوطورغان ییرندن.) **اوبشستۋا اشنیمی، جمعیت اشنیمی؟**

صالح — **اول بیت جمعیت برله اوبشستۋا آراسنده آیرما یوق!**

خلق — (قچقرا) بار، بار!

مؤذن — اوبشستۋانك بدعتلـگی بدیهی!

بر بای — بدعت، بدعت!

صالح — سز میکا سویله‌رگه بیرمه‌دکز. جمعیت جییلش دیگان سوز، اوبشستۋا ده شولای دیگان سوز!

طاوش — توگل، توگل! اوبشستۋا کیره کمی! جمعیت کیره‌ك!

بره‌و — پیغمبر زمانه‌سنده اوبشستۋا بولغانمنی!

صالح -- پیغمبر زمانه‌سنده بولغان.

طاوش — توبه قیل، توبه قیل! یوق، یوق!

جمال قدا — (آچولانغان طاوش برله) مین، الحمد لله یاشم یتمشکه یتدی، موڭغنچه آندی اوبشستۋالرغه کرمه‌دم. الله تعالی بوندن صوڭ شوندی اوبشستۋالردن صاقلاسون! بتون مؤمن مسلمانلنی اوبشستۋادن صاقلاسون! ئه‌نه بیت ئلی، باقچه‌لرده شول اوبشستۋا کشیلری موزیکانالر اوینیلر. بزنڭ مسلمانلیده شولای ایتوب موزیکانالر اوینا تورغه تلیلرمنی؟

موسی میرزا — جمال آبزینڭ سوزی بیك درست. بز برمزده، ۋه‌د، اول، ئلی اوروسلرنڭ مونه بوندءغی موزیکالنی اوبشستۋالری کبك اوبشستۋا آچارغه رضا توگل! (طاوش: توگل! توگل!) بز، مونه، حضرتلر فاتحه بیرسه‌لر جمعیت آچه‌اقچی بولامز. جمعیت، ۋه‌د، اول اوبشستۋا توگل. اول صالح افندینڭ سوزیده درست. نو، ۋه‌د، بز مسلمان! بز دین قوشقانچه یوریمز.

خلق — درست، درست!

شریف بای -- صوڭ اول آلای درست بولماغاچ، اول جمعیت بدعت بولغاچ نیك باشقه شهرلرده آچقانلر؟ نیك آنده ملالر شول جمعیتکه یازلغانلر؟ مونه حضرتلر سزدن صوریمز ایندی. اول بدعت بولسه سز بزنی طویکز ایندی.

حضرت — (کوزلکلی) کتابلرده اوبشستۋا دیگان نرسه‌یوق. ایندی آنڭ حقنده آچق روایتلر کورنمی. لکن ایندی، اول بیت ایندی، مونه ئلی جمال آبزی ئه‌یتکانچه، اول اوبشستۋالر موزیکانالر اویناسالر، ایندی البته اول موزیکا لعولهب بولا ایندی. لعولهب حرام ایندی.

ایکنچی ملا — اییو، آندن‌صوڭ ایندی ئلی بو اوبشستۋا دیگانمز اوروس لغتی ایندی. بوایندی، بو اوبشستۋا آچوومز برله اوروسقه اوخشاغان بولامز. من تشبهه منهم فهو منهم. ایندی شونڭ اوچون بو اوبشستۋا دیگان سوز خطره‌دن خالی توگل ایندی!

بر یاش بای — صوڭ بیت ایندی حضرتلر، بز اوبشستۋا آچماسقه بولدق. بو جمعیت حقنده کتابلرده نی ئه‌یته ایندی؟
(حضرتلر بر آز ده‌شمه‌ینچه طورالر.)

بر خلفه — (آق بورکلی) آلار حقنده کتابلرده روایت یوق. بلمیم مونه حضرتلر نی ئه‌یتور. مین جامع الرموزده کورگانم یوق!

حضرتلر — یوق، یوق!

جمال قدا — اول صوڭ آلای کتابده بولماغان اشنی اشله‌و، حضرتلر نیچك بولور ایندی؟ (ملالر آبدرابراق طورالر.) اول آلای کتابقه فارشی کیلوب اش یورتکانچه، بز کتاب قوشقانلرنی اشلیك. مونه جماعت، قارغالی یولی بوینده، آنده اویصو ییر بار. ئه‌نه شونده مسلمان قبرلری بار دیلر. مونه شول ییرنی طوتوب آلورغه کیره‌ك. اوزغان بارغان اوروس اولاق آلارنی مسقل ایتمه‌سون.

خلق — اییو، اییو، بیك مصلحت!

جمال قدا — آندن آری آلارنڭ اوستینه آغاچ اوطورتورغه کیره‌ك. آلار ذکر ئه‌یتوب طورورلر. ذکرلرینڭ ثوابی ئولکلرگه بارور. حضرتلر شولایدر بیت، آغاچ ذکر ئه‌یته طورغاندر؟

مؤذن — اییو، کتاب ئه‌یتکان آغاچلر اوله‌نلر همه‌سیده الله دیب طورورلر، دیگان.

بر کشی — اول ایندی، البته زیارتلر تیره‌سن طوتو بیك یاخشی اش. لکن بیت باشقه کیره‌کلرمزده بار. مونه فقیر فارتلر

بولا، یتیم بالالر بولا. شولارغه طورورغه اورون یاصاساڭ شریعتچه گناه بولماس ایدی، دیب اویلیم.

آرتدن بره‌و — اول پریبوت بولامی ایندی؟ تگی بازار پوچماغنده‌غی کبی پریبوت بولامی ایندی؟

خلق — یوق، یوق! پریبوت کیره‌کمی!

بر خلفه — اول ایندی پریبوت یورطنده، آنڭ ایرلری برله خاتونلری برگه طورالر ایکان ایندی. اول شرع شریفکه مخالف ایندی.

خلق — اول اوروس اُشی، اوروس اُشی!

صالح — سز بیك قزق ایکان. پریبوت آچوب فقیرلرنی تربیه قیلوده اوروس اشی، جمعیت آچوب بالالر اوقوتوده اوروس اشی. قایا صوڭ مسلمان اشی؟

مؤذن — ئولکنی قبرینه قدر اوزاتا باروده.

بدلچی — حاجیلر برله کورشه باروده.

بره‌و — بیش وقت نمازنی جماعت برله قیلوده.

صالح — مین آلارنی ئه‌یتمیم.

خلق — بزگه شول کیره‌ك شول. بزگه اوبشستؤا کیره‌کمی.

صالح — آلای بولغاچ صوڭ، سز، اوروس اشندن بیك قورقغاچ نیك اوروسلر کسب ایته طورغان تیری یاری برله سودا ایته‌سز؟ اوروسقه اوخشاو بولا ایچ!

خلق — (کوله) اول دنیا اُشی! کسبسز طوروب بولمی!

شریف بای — مین ئلی جماعت، بو اشدن گناه بولور دیب ئه‌یتوگه برده آلای اشانمیم. مینم فقیر، ضعیف قارتلرنی جییوب آشاتووم حضرتلر کتابقه صیمی‌منی؟

بر حضرت — اییو. آنده ایندی، شول سزنڭ عرضگز فاسد بولماسه، مثلا اوبشستۋا آچو بولماسه، البته ثوابلی اش ایندی.

شریف بای — یتیم بالالرنی جییوب اوقوتو گناهمی ایندی؟

مؤذن — آنسی ایندی اوقوتووینه قاراب، اگر ایندی سلفلر یولی برله بولسه ثوابلی ایندی. اصول جدیده برله بولسه، قارا طاقتا بولسه حرام ایندی.

بره‌و — اصول جدید کیره‌کمی!

بر نیچه کشی — کیره‌کمی، کیره‌کمی!

شریف بای — طوقتاگز ئلی، سز میگا جواب بیروب بترگز ئلی. مونه ایندی، مین، شول فقیرلرنی جییوب آشانسام، آلارنی، هنرگه اویره‌تسه‌م، شونڭ اوچون مینی قیامتده تموعده یاندررلرمی ایندی؟ (ملالر برسینه برسی قاراشالر).

بر ملا — اییو، آنسی ایندی الله اشی، بز بلمیمز. تله‌سه عفو قیلا، تله‌سه عذاب قیلا.

جمال قدا — آنی بلور حال یوق. برصیصا اولیا ۱۲۶ یل عبادت قیلغانده، آخردن الله تعالی قهرینه لایق بولغان.

شریف بای — مین سینڭ برصیصاگنی بلمیم. مونه مینم آقچه‌م بار. مونه مین ئوله‌م. شونڭ اوچون فقیر بالالرغه اوقورغه آقچه قالدرماقچی بولام. شول یاریمی، یوقمی؟ شریعتکه صیامی، یوقمی؟

جمال قدا — سین اصول جدید مکتبی آچماقچی بولاسڭ؟ مونه‌شول‌شول، مونه شول ایندی جماعت، اوچی قایا کیلوب چقدی!

خلق — یوق، یوق! بزگه اصول جدید کیره‌ك توگل!

موسی میرزا — ئلی، ۋه‌د، شریف آبزی اصول‌جدید دیگانی یوق جماعت. اول مونه اوزندن صوڭ آقچه قالدرام‌دی. اوقورغه

ایندی، فقیرلرگه اوقورغه. بو صوك حضرتلر ثوابلی اُش توگلمی صوك؟ بو یاخشی نتیجه توگلمی صوك؟

بر یاش کشی — بیك یاخشی، بزگه حاضر شریف آبزیغه رحمت اوقورغه کیره کده، شول اشکه یاردم ایتشورگه گنه کیره‌ك.

مؤذن — اول بای آقچه قالدرورغه تلەسه، البته بیك یاخشی اش ایندی. لکن بیت، اول فقیر بالالر اوقوتودن کیره‌گره‌ك اشلر بار - مثلا ملا مؤذن خلقینك حالی بار بیت. محله خلقی اوزگز گه معلوم قاری آلمی.

بر ملا — ایبو، ایبو، علمانك اشی آور، کون کوروی قیین ایندی. آلارنی اونوتورغه یارامی.

صالح — مونه نی اوچون سز بایادن بیرلی شریعتکه صیمی دیب طوراسز ایکان!

طاوش — نی سویلی! حضرتلرگه قارشی کیله! اللەدن اویال!

موسی میرزا — اول ایندی، ملا مؤذن‌نك حالی قییناغن بلەمز شیکللی ایندی. ئلی هر اش آلاردن باشقه بولمی ایندی. ۋەد، شولاینه مونه، ۋەد، بو جمعیتنی ایندی آیرم یاصیق دیم، ایندی. علمانی شریف آبزی اوزی اونوتماس ایندی، دیم.

برەو — بونه بیت، اش ئلی مونه شول جمعیتده ایندی. شول مونه شریعتکه موافقمی، توگلمی؟

ینه برەو — طاغی شول پرییونده ایندی.

ملالر — اول پرییوت دیگانی کتابلرده کورنمی ایندی. اول پیغمبردن صوك چقغان اش بولا ایندی، شولای بولغاچ اول بدعت بولا ایندی.

جمال قدا — مونه جماعت ایشتدگزمی؟ بدعت بولادر،دی.

صالح — مینمچه مسئەنی بتونلەی اوزگەرتورگه کیرەك. مونه خلقمز آراسنده ضعیف قارتلر بار. شولارنی آشاتوب تربیه قیلورغه کیرەك‌می، توگلمی؟ طاغی فقیرلك سببلی اوقی آلا آلمی‌قالا طورغان بالالر بار. شولارنی اوقوتورغه کیرەك‌می، توگلمی؟ مونه شریف آبزی شول اشنی فائدەلی دیب طابقانده، شولارغه یاردم ایتەر اوچون بر جمعیت یاصاماقچی بولا. سزدن کیگاش ویاردم صوری.

برملا — مونه شول، شول ایندی. اشنك ایك نچکه ییری شول جمعیت دیگانمز ایندی.

صالح — جمعیت دیمه آلای بولسه!

برەو — اوبشستوا دیك‌منی؟

صالح — بر سوزده ئەیتمه. اوقوتده آشاتقنه.

برەو — یوق جماعت، بونك آرتنده بر بر نرسه یوقەی؟ بونك آرت یاغی ناچار بولوب چقماسمی؟ بز ایندی شول جمعیتنی آچیق: ایندی بو کافرلر بزگه کیلوب: ایندی شول جمعیت، اوبشستوا ایندی. اوبشستوا بولغاچ، اول اوروس اشی ایندی. شولای بولغاچ نیك سزنك پو چماغزده یوق دیمەسمی؟ بز شولارنی اویلارغه کیرەك!

خلق — درست، درست! اوروسقه اشانورغه یارامی!

شریف بای — ئلی بیت بونده اوروس یوقلا باسا. ئلی بیت اوز آرا قچقرشامز.

برەو — آنك آرت یاغندن اوروس کیلوب چقماسون دیمز!

مؤذن — قورقنچلی حال ایندی. بای، شول، شوندی شبهه‌لی اشلر یاصاب قالدرغانچی، اوزینه اهل علمادن دعاچیلر قالدرسه.

شریف بای — (قزوب) مونه ایندی جماعت آقتق سوز: مین ایندی قارت کشی، مین ایندی ئوله‌رگه حاضرله‌نه‌م. مونه شول، باشقه شهرلورده‌گی کبی جمعیت آچساگز، شونده مؤمن مسلمان برگه بولوب قارارغه بولساگز، مین، اون مڭ صوم آقچه قالدرام. یوق ایکان ایندی، اول آقچه‌نی، مین، بوته‌ن شهرگه بیره‌م.

خلق — آچامز، آچامز!

موسی میرزا — مونه ایندی جماعت، ایشتدگزمی ایندی؟ شریف آبزی بیك زور آقچه قالدرورغه تلی. ۋه‌د، بز، ایندی حضرتلر فاتحه بیرسه، شول جمعیتنی آچیق ایندی.

بر کشی — کیره‌کمی، کیره‌کمی!

صالح — (برکشی‌گه) سین کیره‌کمی دیسکده، شول فقیرلرنی اوزڭ قارارسکمی صوڭ؟

کشی — مین قاری آلماسام، الله قارار.

موسی میرزا — مونه حضرتلر، سز شوگارغه فاتحه بیرگز ایندی.

بر ملا — اییو، اول شول میرزا افندی، کتابده برده آندی جمعیت دیگان نرسه کورنمی. بزده شول الله حضورنڭ جوابقه قالمیق، دیمز.

بر بای — حضرتلر، بز اوصاللقغه طرشمیمز ایندی. شول فقیر فقراغه یاردم ایتشورگه ایندی.

مؤذن — صوڭ ایندی، اول اوبشستۋا بولغاچ!

موسی میرزا — اوبشستۋا توگل، جمعیت.

مؤذن — یه جمعیت دیيك ایندی. ملا موذننی بتونله‌ی اونوتماسلرمی ایندی؟ مونه‌قزانده ئلی، ملامؤذن حقی بولغان زکاتنیده

شول اوبشستۋاغه بیرورگه تلیلر ایمش. بزده‌ده شوندی بدعتلر بولماسمی؟

بره‌و — اول بیت، امامینی قاراو هر کمگه تییش ایندی. نشا الله آلای بولماس. (ملالر بر برسی برله سویله‌شه‌لر.)

بره‌و — ئلی حضرتلر، بز بارمزده شونده بیت. آندی بوندی دینگه مخالف اش بولسه، آغای انی برله کیگاش ایتوب طوقتاتورمز.

جمال قدا — وقت اوتوب کیتمه‌سمی؟

بر ملا — الله‌غه طابشردق ایندی جماعت. شریف آبزیده محله قارتمز، آنڭ کوڭلینیده قالدرمیق ایندی. ایندی، آلای‌بولسه بر فاتحه بیریك. (قول کوته‌روب دعا قیلالر.)

بر ملا — (شوندن صوك) اهل اسلامغه فائده‌لی بولسون ایندی.

خلق — آمین!

شریف بای — مونه ایندی آلای بولسه، موسی میرزا، سین ایندی اوصتافینی اوقو.

موسی میرزا — (کسه‌سندن کاغدینی‌چغاروب، کوزلـکینی‌کییوب، قاراشدرغالاب صالح‌غه بیره.) مه ئلی، سز اوقوڭز ئلی صالح افندی!

صالح — (اوقی باشلی) «جمعیت‌نڭ، کاۋیچکاده‌اوبشستۋا، مقصدی...

خلق — اوبشستۋا کیره‌کمی، اوبشستۋا کیره‌کمی!

جمال قدا — سز بزنی‌شولای آلداب، بزنڭ آرتده‌اوبشستۋا یاصاماقچی بولاسزمی؟ ئه‌یتدم بیت آرتی ناچار دیب! (خلق طاوشلانا.)

شریف بای — شول سوزبنی صز!

صالح — (قولنده‌غی کاراندشی برله صزوب) «جمعیتنڭ‌مقصدی، خلقمزنڭ محتاج طرفلرینه یاردم ایتمکدر...

برکشی — اول، نیك کارانداش برله گنه‌صزدی؟ اوبشستۋا دیگان سوزنی بتونلەی قرورغه کیرەك !

موسی‌میرزا — اییو، اییودرست، قالام (قلم دیگان سوزنی میشەرچه ئەیته) برله صزارغه کیرەك.

خلق — (قچقرا) بوز! بوز! (صالح قارا برله بوزا).

برەو — بونده «خلقمز» دیگان. نیندی خلقمز؟ نیك آنی بتون مسلماننڭ دیمه‌گان؟

صالح — بزنڭ مقصد بتون مسلمانغه خدمت توگل.

بر کشی — نیك بولماسون، بتون مسلمانغه خدمت. بتون مسلمان بزنڭ دین قرنداشی توگلمنی؟

طاوش — بتون مسلمان، بتون مسلمان!

صالح — بتون دنیانڭ مسلمانینه بز یاردم ایته‌ده آلمیمز، آنی اوزمزگه مقصد ایتوب آلاده آلمیمز. بزنڭ آنلق کوچمز یوق!

برەو — نیك بولماسون! الحمدلله، بز مسلمان!

بر خلفه — اییو، الله تعالی جنابلری هر نرسه‌گه قادر ایندی. الله یاردم بیرسه بارسینه‌ده کوچمز یته‌ر.

برەو — ئلیگه، جماعت، بیت کوچمز یتمه‌گانی کورنوب طورا. بزحاضرگه قاراب اش یورتوروگه کیرەك. کوچمز بولسه طاغی جمعیت آچارمز.

برەو — یوق، آنی حاضر نغتوب قویارغه کیرەك. اول قالغان اشکه قار یاوادی.

حضرت — اییو، «بتون مسلمانغه» دیه‌رگه کیرەك.

موسی میرزا — اییو جماعت، اول شولای کیرەك ایندی، «بتونمسلمانغه» دیه‌رگه‌کیرەك. ۋەد، بز بارمزده شول اویده‌ایندی.

نو، ۋەد، بزدەطاغی بر نرسه بار : میسیونیرلر دیگانمز رضا بولورمی!
میسیونیرلر، ۋەد، آلار بیك دشمان؛ مینم نیشلەگاننی قارابقنەطورالر.
آلار، ۋەد، بو موسی میرزا مسلمانغه فائدەلی اش اشلەمەسون، دیب
آیاق چالورغەغنه طورالر. ۋەد، آلار مینی بانقەغه کرتمەس اوچون
سیناتقه قدر باروب یتدیلر.

حضرت — اییو، ایندی، میرزا افندی‌نڭ کرووی یاخشی
بولدی. شوندی بانکه کبی آقچەلی ییردە اوز کشی بولغاچ، آغای
انیگه یکل بولا ایندی.

موسی میرزا — ۋەد، آلار شونڭ اوچون مینی کرتمەسکە
تلەدیلر. مونه، ۋەد، ئلی بور کون بر مسلمانغه آقچه بیرمەسکەتلبلر.
تگینی غلوپی تاتارین دیب تیرگیلر. مین شونی کوردمه، ۋەد،
سز زاکونغه قارشی کیلەسز، دیب زاکوننی آچوب کورسەتکان
ایدم، اوزلری ایسلری کیتدیلر. ۋەد، آنده زاکون بلونگده
نتیجەسی کوب. شوندن‌صوڭ مینی مسلمانسکی چاستقه، دیریکتور،
باش ایتوب فویماقچی بولدی. تگی بدبختلر، ۋەد، رضا بولمادیلر.
شونڭ اوچون ئەیتەم: بز بیك زور باشلاب کچکنەسندن قالمیق
دیم! بزنی تگندن، بانکادن شلدرماسونلر دیم!

خلق — اییو، اییو، آنسی درست!

موسی میرزا — ۋەد ،بور کون بر میسیونیر کیلگان.
دیریکتوردن، بر بالانی اوروس ایتەرگه آقچه بیرگز ،دی. مین دیدم:
نیسمی، زاکون‌یوق! بیرمەدیلر. مین‌بولماسام، ۋەد، بیرورلر ایدی.

خلق — رحمت میرزا! رحمت!

موسی میرزا — ۋەد، مینم اوزیمەده یکل کیلمی. بورکون
قاراسام، اورامده بارالر. طوقتا ئلی بو بدبخت نیشلی ایکان، بو

بزنڭ مسلمانغه ضررغه یورمیمی، دیب اویلادم. چقدم، ایسەنلك صاولق صوراشدم. بلەم، تگی بدبختلرنڭ مینم برله سویلەشەسیلری کیلمی. برسی میسیونیر، برسی چیناونیك. میسیونیر تگینی میندن آیرورغه تلی. مین: یوق دیدم، میرزاڭ سزنڭ کبکلرنی کورگانی بار، دیدم، چیناونیکنی آیروب آلدم. ۋەد، ۋەد شول قاهرنڭ (میشەرچە ئەیتە.) اچ سرینی آلور اوچون گاستینساغه آلوب کردم. تگینڭ بتون اچ سرینی توکدردم. شوندن تگی میسیونیر، ۋەد، میندن قورقوب شهردن کیتدی. ئە، شونی برسی کورگانده میرزا اچوب یوری، دی. یوق، میرزا اچوب یورمی! میرزا دین اوچون اوز آقچەسنیڭ قزغانماینچه سرلر آلوب یوری، سرلر. آنی بلورگه کیرەك!

خلق — رحمت، رحمت!

بر ملا — ایبو، میرزا سوزی درست جماعت. بونی ایندی شول کوینچه قالدرورغه کیرەك. اول آندی بوندی اش بولوب کیتوب بانکاده سیزه کورمەسونلر!

صالح — (طاغی برقات اوقی) «جمعیتنڭ مقصدی خلقمزنڭ محتاج طرفلرینه یاردم ایتمکدر». مونه بو ماده یاریمی ایندی؟ شونی قبول ایتەمزمی؟

برەو — نیك خلقمز دیگان؟ اوروسلر: «بزده خلق، بزگەده یاردم ایت» دیمەسلرمی؟

موسی میرزا — بوسوز درست. ۋەد، جماعت: «مسلمان خلقمزنڭ» دیەرگه کیرەك.

خلق — ایبو، ایبو!

خلفه — «مؤمن مسلمان» دیەرگه کیرەك.

ملا — اول ایندی، مسلمان بولسه مؤمن کیرەك توگل. مؤمن بولسه مسلمان کیرەك توگل. آلار الفاظ مترادفه ایندی.

خلفه — یوق حضرت، مؤمن تأمین‌ده مشتق، مسلم سلامتدن مشتق.

بر ملا — اییو، اییو، ایکیسیده کیره‌ك.

جمال قدا — مؤمن مسلمان‌اورنینه «حق‌مسلمان» دیه‌رگه کیره‌ك. حق مسلمان بولماغان کشیگه یاردم ایتو گناهلی اش.

صالح — نیچك کشینڭ حق مسلمانمی، توگلمی ایکانینی بله‌سڭ! کشینڭ اچینه کروب قاراب بولمی!

جمال قدا — اهل‌علمایولی برله‌یورگان کشی‌حق مسلمان‌بولا.

خلق — درست، درست!

موسی میرزا — اییو، اول سوزنی قوی، اول ضررلی توگل.

صالح — (یازا). آلای بولسه مونه بولای بولدی ایندی: (اوقی) «جمعیتنڭ مقصدی حق مسلماننڭ محتاج طرفلرینه یاردم ایتمکدر».

بره‌و — بو، جماعت، ایندی بونده حق مسلمان دیگانمز. شول حق مسلماننڭ کم ایکانینی آیروبراق ئه‌یتمیمزمی ایندی؟

جمال قدا — آچق کیره‌ك، آچق کیره‌ك!

تـگی کشی — مونه‌بیت، ایندی زمانه بوزولدی؛ تورلی بدعتلر کوبه‌یدی. پیغمبرمز زمانه‌سنده بولماغان نرسه‌لر چقدی. مونه شول‌ایندی، بزنڭ‌جمعیتمز، شول‌بوزوقلقلر، شول بدعتلرنی بترورگه طرشورغه کیره‌ك ایندی.

خلق — درست، درست!

تـگی کشی — شونڭ‌اوچون مونه، حق‌مسلماندن مراد اهل علمانی اعتبارغه آلوچی، سلف الصالحین یولی برله یوروچی دیگان سوزنی قوشیق، دیم!

خلق — مصلحت، مصلحت!

طاغی بر کشی — جماعت، بیت ئلی مونه، شول صوڭغی یللرده آتا آنا سوزینی طوتماو بیك قوّتله‌نوب کیتدی. مونه کوز آلدمزده احمدی آبزینڭ اوغلی آتاسندن فاتحه صوراماینچه چغوب کیتدی. خلیل آبزینڭ اوغلی آتالرینه قارشی کیلوب اویله‌ندی. مونه شوندی ناچارلقلرنی بترور اوچون، مین، آتا آنا فاتحه‌سینی آلغان کشی دیگان سوزنیده قوشیق، دیم!

طاوش — کیره‌ك، کیره‌ك!

بر بای — (قالون قورصاقلی) مین، ایندی ئه‌یته‌ده بلمیم. مونه شول ایندی، ئلی مونه بز خدمت ایتکانده بایدن قالتراب طورا ایدك. باینی آتا اورنینه کوره ایدك. اول صوغه کرورگه قوشسه، صوغه کره ایدك؛ اول اوطقه کرورگه قوشسه، اوطقه کره ایدك. بویله مونه، شول پریکاشچیکلر آراسنده شول انصاف بتدی. بایلردن رخصت آلماینچه چغوب کیته باشلادیلر. آزماز آقچه یاصاب بایلرینه کوندش بولوب، آلارنڭ فاتحه‌سندن باشقه اوزلرینه اش باشلی باشلادیلر. اشکه اویره‌تور اوچون صوقساڭ نیتسه‌ڭ صودلرغه بیره باشلادیلر. بولار بیت ایندی جماعت مسلمانلق توگل. مونه شولارنیده شول جمعیتمزگه کرته‌سی ایدی، دیم. آنده ایندی اوزگز نیچك ایکانلکینی قارارسز.

موسی میرزا — بو ایندی، ئلی ولی آبزینڭ ئه‌یتکانی، ایندی شول بولدی کبك کورنه. اول ئه‌یته: ۋه‌د، بو بزنڭ خدمتچی خلق بوزولدی، دیدی.

خلق — درست، درست!

موسی میرزا — اول ایندی، ۋه‌د، شولارنیده شونده قوشیق دی. مینمچه بو مصلحت! بایندن فاتحه آلغان خدمتچیلرگه دیه‌رگه کیره‌ك.

ملا — اییو، اییو، اول ایندی، آندی بدعتلر کو به یه باشلادی ایندی. ئلی اوزمزنڭ آصراوغنه کم بولغان صوڭ ایندی، شول ده آبصطاسینڭ سوزینه تل قایتاروب، ایرك بیرسه ك اوروششماقچی بولوب طورا ایندی.

حضرت — اییو، کتاب ایندی خواجه سینه اطاعت قیلسون دیگان. اولسی ایندی شرع شریفکه موافق.

موسی میرزا — یه ایندی، صوڭ بزنڭ، بو برنچی ماده نیچك بولا ایندی؟

صالح — (اوقی) «جمعیتنڭ مقصدی: حق مسلمانلرنڭ محتاج طرفلرینه خدمتدر. شوندن صوڭ ایندی یولدز برله «حق مسلماندن مراد: اهل علمانی اعتبارغه آلوچی، سلف الصالحین سوزی برله یوروچی، آتا آنا فاتحه سینی آلوچی، بایلرنڭ رخصتندن باشقه اوزندن اش باشلاماوچی» دیمز ایندی.

جمال قدا — مین ئلی بونی آڭلامادم. مونه ایندی، بو صوڭغیسینی قایا یازلا ایندی؟

صالح — اول بو ماده دن صوڭ یازلا ایندی.

جمال قدا — یوق، اول آلای بولغاچ آنی بر کمده صانغه صاناماوی بار. اول شونده، حق مسلماندن صوڭده بولسون!

صالح — آلای معناسی طوغری کیلمی.

خلق — کیلور، کیلور! جمال قداچه بولسون!

موسی میرزا — شولای بولسون. یه ئلی، اوقوب قارائلی. بز آنی معناسی طوغری کیلمه سه اوزگه رتورمز، ۋه د.

بره و — اوزگارتمیمز.

صالح — (اوقی) «جمعیتنڭ مقصدی حق مسلماننڭ، حق مسلماندن مراد: اهل علمانی اعتبارغه آلوچی، سلف الصالحین یولی برله یوروچی، آتا آنا فاتحه‌سینی آلوچی، بایلرینڭ رخصتندن باشقه اوزندن اش باشلاماوچی محتاج طرفلرینه یاردم ایتودر».

موسی میرزا — ابیو، سوزی بیك قلاقغه یاتوب بتمی کبك کورنه. سزگه نیچك جمال آبزی؟

جمال‌قدا — یاری، یاری!

خلق — یاری، یاری!

صالح — معناسی درست بولمی، آڭلاشلمی بیت!

خلق — آڭلاشلا، آڭلاشلا! شولای کیره‌ك، شولای!

برپریکاشچیك — ئلی، بوزمانه‌لرده‌بایلر آراسنده خدمتچیلرینی گناهسز بیرگه رنجتوچیلر کوبه‌یدی. آزغنه آچووی کیلسه قووب چغارا. مونه بوندی اورنسز بیرگه خدمتچیلرینی رنجتمه‌وچیلرگه، دیگان سوزنی قوشارغه کیره‌ك.

طاوش — یوق! یوق!

بره‌و — یاخشی خدمت ایتکان کشینی بر کمده رنجتمه‌س! کیره‌کمی!

طاوش — کیره‌کمی!

حضرت — اول ایندی، مسلمان کشی، آلای رنجتمه‌س ایندی. گناه ایکانلکینی بله بیت ایندی. رنجته ایکان، ئلی بیت قیامت بار. سزگه الله تعالی آنڭ اوچون اجرینی بیرور. کتاب ئه‌یتکان: گناهسز ظلم‌قیلنغان کشینی صراط کوپرندن یاشین کبی اوتکارور دیگان. آنڭ آلدنده یدی اوجماحنڭ ایشکلری آچلور دیگان!

بر قارت — ابیو، ایبو صبر ایته‌رگه کیره‌ك شول!

پریکاشچیك — نیك بزگنه صبر ایته‌رگه کیره‌ك. کوچله‌سه‌لرده صبر ایته‌رگه‌منی؟

ملا — ایبو، ایبو! شونك اوچون ثوابی بولور.

پریکاشچیك — بایلر صبر ایتسون، ثوابی آلارغه‌ده بولور.

ملا — ای‌آحمق، کفر سویلیسك! توبه قیل، کتابقه‌اشانمیسك!

طاوش — طاشلا، طاشلا! نی سویلیسك! (پریکاشچیك طوقتی).

موسی میرزا — صوڭ جماعت، شولای یاری‌می ایندی؟

خلق — یاری، یاری!

موسی میرزا — ایکنچی ماده‌نی اوقو ایندی.

صالح — (اوقی) «شول‌مقصدینی‌طوتار اوچون جمعیت: مکتبلر آچارغه، کیچکی درسلر یاصارغه، زورلر وکچکنه‌لر اوچون کیره‌کلی هنرلر اویره‌تورگه یول آچاچق همده کیره‌کلی کتابلر باصدرورغه طرشاچاقدر».

موسی میرزا — بوسی نیچك جماعت؟

جمال قدا — اول نیك آنده مکتب دیگان؟ مکتب بیت اوروسچه اشقول دیگان سوز. بزگه اشقول کیره‌ك توگل! بز الحمدلله مسلمان!

خلق — درست، درست! اشقول کیره‌کمی! کیره‌کمی!

صالح — مکتب دیب نظاملی مدرسه‌نی ئه‌یته‌لر.

جمال قدا — اول نیندی نظاملی مدرسه! مسلماننڭ نظاملی بولامنی؟ بزده الحمدلله نظام میظام یوق!

خلق — کیره‌کمی، کیره‌کمی! اشقول کیره‌کمی! نظام کیره‌کمی!

بره‌و — طوقتاگز ئلی جماعت! نظاملی مدرسه دیگان سوز، اول بیك قورقنچلی سوز توگل. مثلا بالالرنڭ وقتلی سبقغه کیلولری

کیتولری، آنڭ صوڭنده برگه شریك بولوب اوقولری دیگان سوز. بو بیت حضرتلر ایندی شریعتکه قارشی توگلیز؟

حضرت — اییو، اول ایندی شول، ملاکم، اهل علمانی قصو بولا ایندی. مثلا سبقنی وقتلی یاصیق ایندی. البته بیت وقت ایندی، نماز وقتی برله یوری. مثلا ایندی ایرته نمازدن آلوب اویله نمازینه قدر دییك ایندی. یاری ایندی، ئولم جتم بولسه، مثلا بیت جنازه نمازی آخرسی فرض بیت ایندی. اهل علمأ وقتلی دیب جنازه‌دن قالا آلمی شول ایندی.

ملا — طاغی آش بولا، طوی توشم بولا. وقتلی بولغاچ ایندی، بزگه شول بر بیرگه‌ده بارماسقه کیره‌ك بولا ایندی. اول، تگی اوروسلرنقی کبی وقتی برله قنغراو قاغوب کرورگه، قنغراو قاغوب چغارغه بولا ایندی.

طاوش — قنغراو کیره‌کمی، کیره‌کمی!

شریف بای — ئلی صوڭ قنغراو دیگان کشنی یوق‌لاباسا! مونه شولای ترتیبل‌بره‌ك اوقوتسون دیمز شول. مونه مین یدی یل اوقودم، اون‌ایکی هفتیك‌طوزدردم، یازوده طانومادم. شول ایندی، حضرتلر، مینم یازو طانووم، دین بلووم گناهمنی؟

حضرت — یوق، اش آنده توگل شریف آبزی. سزمونه، الحمدلله، اوقی آلماسه‌کزده اهل علمانی نی قدر قارادکز. الله تعالی اجرینی نصیب ایتسون. اول ایندی نظاملی اوقو دیگاچ، اصول جدیدگه طارتو بولا ایندی.

طاوش — اصول جدید کیره‌کمی! کیره‌کمی!

موسی میرزا — اول مکتب دیگان سوزنی مدرسه دیب آلماشدریق آلای بولسه. جماعت شولای یاریمی؟

مؤذن — اول، مدرسه دیگاچ ایندی اول، شول یاڠا مدرسه آچو بولامنی ایندی؟ بزنڭ شهرنڭ الحمدلله مدرسه‌لری بار بیت. ئلی، اول مدرسه بولغاچ مسجدیده کیره‌ك بولا ایندی. اول وقتده محله آیروبولا ایندی. اوزڭزگه معلوم بیت جماعت، الحمدلله مسجدلرمز اهالیسینی صیدره بیت ئلی.

حضرت— اییو، اییو. اول ایندی جماعت، شول بار مدرسه‌لرمز، مسجدلرمز برله قناعتله‌نو مصلحت بولور ایندی.

بره‌و — حضرتلر! بیت اول مسجد صالو ایندی، دین آرتدرو بولا ایندی. اول ثوابلی اش ایندی.

حضرت — هر ییرده توگل ایندی. مسلمان آراسنده فتنه‌گه سبب بولسه فائده‌لی توگل ایندی.

موسی میرزا — اول ڨه‌د، حضرتلر، ئلی مدرسه آچامز دیگان سوز توگل. بر وقتنی بزگه مدرسه کیره‌ك بولسه، مدرسه‌لر یانوب کیتسه، الله قضاسندن صاقلاسون، شول وقتده مدرسه صالورغه پراڨا آلوب قالیق دیمز. ڨه‌د!

خلق — اول عقل، اول عقل!

موسی میرزا — بز ایندی آنی بیك نچکه اویلادق. اول میرزا ایندی بلمی اشله‌ی. ئلی ایندی جمعیت دیب بز رخصت آلا آلامز. تگیله‌ی ڨه‌د، جماعت، مدرسه آچارغه دیب صوراساق، ڨه‌د، اول قاهار میسیونیرلر، بو موسی میرزا بزنڭ باشقه بلا آچماسون دیب قورقالر. ڨه‌د، آلار بیرمه‌سلر.

خلق — آلای بولسه قالسون، قالسون!

جمال قدا — سلفلر یولی برله ایمان شرطی اوقوتا طورغان مدرسه دیڭز!

صالح — اولسی نرسه‌گه ایندی آنك. مین آنده اوقورغه کرسه‌م، مین، نی دیب ایمان‌شرطی اوقیم ایندی. مین آنی بلمیم‌منی!

جمال قدا — بلسه‌ك اوقوب کورسه‌ت!

صالح — مین بونده امتخانغه کیلمه‌گان.

جمال قدا — مونه آلار بارده شولای. بارده ایمان شرطی بلمی.

خلق — ایمان شرطی اوقولسون! اوقولسون!

بره‌و — جماعت، ابجدی قالدرلماسون!

خلق — درست، درست! قالدرلماسون!

موسی میرزا — درست جماعت! ایمانسز اش بولمی. ابجده کیره‌ك، کیره‌ك· سین آنی صالح افندی یاز. (صالح یازا.)

بره‌و — جماعت! مونه بیت ئلی، بویل شول مدرسه‌گه سپیکتور (اینسپیکتور) کره دیب همان قورقتالر. بز شونده ایندی، آنی برکتوب قوییق. سپیکتور کرمه‌سون دیب یازیق!

خلق — یازیق! یازیق!

ملالر — ایو، ایو مصلحت!

صالح — جماعت! بو ئلی بر جمعیتنك اوصتاقی. آنده بز جمعیتنی نیندی یاصارغه تله‌گاننی‌گنه کورسه‌ته‌مز. بز بیت آلای اینسپیکتور کرمه‌سون‌دیب‌زا کون‌چغارا آلمیمز. بز بیت پادشاه‌توگل.

جمال قدا — یوق، کرمه‌سون!

خلق — کرمه‌سون، کرمه‌سون!

صالح — مینده کرسون دیمیم. لکن آنی اوصتافقه یازو مصلحت توگل،

بره‌و — مینمچه‌ده شولای جماعت. اول آلای بولغاچ ئلله نیندیره‌ك بولوب کیته ایندی. بز بیت ئلی، الحمد لله، مونه شول

طوغریده مینیسترگه‌ده پراشینیه بیردك. شول بزنڭ فائده‌گه چغار دیمز بیت. شولای بولغاچ بوسوزنی قالدرورغه کیره‌ك.

مؤذن — مینیستر اوز آلدنده، بونسی اوز آلدنده. یوق بونده‌ده برکتوب قویارغه کیره‌ك!

طاوش — آنده‌ده یاز، یاز! سپیکتور کرمه‌سون! (صالح یازا).

جمال قدا -- اول، آنده کیچکی درسلر دیگان. اول نی دیگان سوز بولا ایندی؟

صالح — مونه یاش وقتنده اوقی آلماغان کشیلرگه، کوندوز وقتی بولماینچه اوقی آلا آلمی طورغان کشیلر اوچون کیچلرده سبق اوقوتولا ایندی.

بره‌و -- ئه، اول کیچکی سبق بولا ایندی. سوره‌لر بیکله‌و، ایمان شرطنی یادقه آلو، دعالقلر اویره‌نو بولا ایندی.

صالح — اول‌غنه توگل. یازارغه، اوقورغه‌ده اویره‌تله.

مؤذن — اول، اول چاقده نیچك بولور ایکان ایندی. اول آلای کیچکی سبق بولمی بولا ایندی. اول ایندی اوروسلر چه‌راق بولا. اول ایندی ایسکیدن قالغان عادتنڭ کیرسی بولا. ئلی بیت کیچکی سبقده وردلر اویره‌نو، سوره‌لر یادلاو بولا ایدی. بو باشقه بولا ایندی. بلمیم ایندی بونڭ حقنده کتاب نی ئه‌یتور.

بره‌و — بو ندی‌اشلر صوڭ، حضرتلر، پیغمبرمز زماننده بولغانمی ایندی؟

حضرت — آنسی شبهه‌لی ایندی.

جمال قدا-- اول آلای شبهه‌لی ده‌بولسه، آنی قالدروب طوریق!

خلق — قالدریق، قالدریق!

صالح — یوق آنی قالدرورغه یارامی. مونه حاضر اوقیسی کیله طورغان زور کشیلر بار، اول شولار اوچون ایندی.

بره‌و — ئه، مین بلدم. بو اوروسلرنڭ تگی باسقریسنی (ۋوسکریسنی) اشقوللری بولا ایکان! اول کیره‌کمی!

خلق — یوق، کیره‌کمی! کیره‌کمی!

شریف بای — طوقتاڭز ئلی جماعت! مین آنی نیندی ایکانینی بلمیم. مونه شوندی اوقوتا طورغان یر بولسه، مین یاش وقتمده اوقورغه اویره‌نگان بولور ایدم.

بره‌و — اشقول بولسه‌ده‌می؟

شریف بای — اشقول بولسه‌ده.

خلق — یوق، بزگه اشقول کیره‌کمی! کیره‌کمی!

موسی میرزا — بوده جماعت اوزمزچه عقل برله اشله‌نگان ۋه‌د! بز، ۋه‌د، آنی تگی قاهر کافرلرنی آلدارغه دیب اشله‌دك. ۋه‌د، آلار، تیك مونه بولار بزنڭ کبك اوقوتورغه تلی ایکان دیسونلر. ئه بز طوتارمزده اوزمزچه اوقوتورمز. بز کیچکی سبق یاصارمز. اول، ۋه‌د، جماعت بزنڭ اش.

خلق — درست، درست! میرزاچه بولسون، میرزاچه!

بره‌و — یوق جماعت، اول کیچکی درسلر دیگان سوزنی کیچکی سبقلر دیه‌رگه کیره‌ك!

صالح — درس برله سبقنڭ آیرماسی یوق، اول باری‌بر.

بره‌و — یوق جماعت. بو، بولارنڭ اول «درس» دیگانلرنده مینم شبهه‌م بار. آلارنڭ مقصودلری کیچکی سبق‌بولسه، نیك آلار اوزلری اوك کیچکی سبق دیمه‌گانلر؟ بونڭ آرتی خیرلی بولماس!

مؤذن — بونده طاغی، بیت ئلی اشنڭ دین یاغی بار.

(صالحقه کورسه‌توب) مونه‌بو افندیلر، ایندی‌دینگه‌التفات‌ایتمه‌سه‌لرده،بزگه دینگه بیك نق یابشماینچه یارامی. الحمدلله، دینمز دین اسلام. شونڭ شکرانه‌سینی بلورگه کیره‌ك.

طاوش — بیك درست! بیك درست!

مؤذن — شولای بولغاچ کتابلرده ئه‌یته: کیچ برله نماز نیاز برله مشغول بولسون دی. دنیا بولغاچ تورلی حال بولا جماعت، قای وقت نماز قضاغه قالا. اول کیچ برله درس اوقولسه ایندی.. نمازلر قضا قیلوب بولمی ایندی. اول نمازنی قالدرورغه یاری ایندی دیگان سوز بولا ایندی.. بوبیت جماعت، نمازنی یکلگه صایاو بولا. اول بیت کفر ایندی.

طاوش — درست' درست!

بو یاش بای — مؤذن افندی‌ئلی‌بیك اچکه کروب کیتدی...

مؤذن — (آنی بولب) بزگه اچکه کرمه‌ینچه یارامی. بز، ملا مؤذن قایغرتماساق دیننی کم قایغرتور ایندی!

یاش بای — دین قایغرتو بیك یاخشی اش. لکن هر نرسه‌دن دینگه ضرر کیتروب چغارو یاراب بتمی. کیچ برله درس اوقوده دیننڭ قای طرفینه ضرر بولا؟

خلفه — اولسی‌ایندی، آنڭ اوقوتوونده. سلفلر یولی‌آیاق آستینه طابتالماسه کیچ اوقوده ضرر بولماس ایندی. بزنڭ داملاده، تبرك، کتابنی کیچ قاراوچان بولا ایدی. کیچ ذهن آچق بولوچان دیه ایدی.

صالح — آلای بولسه بوماده یاریمی ایندی؟

جمال قدا — یه ئلی، طاغی بر اوقو ئلی.

صالح (اوقی) «شول مقصدینی طوترور اوچون جمعیت مکتبلر...

برەو — مکتب توگل، مدرسه بیت؟

صالح — آنسی شولای قالدی بیت؟

خلق — یوق، یوق! مدرسه، مدرسه!

صالح — آلای بولسه مونه بولای بولا ایندی: (اوقی) «شول مقصدنی طوترور اوچون جمعیت، ایمان شرطی هم ابجداوقولا طورغان مدرسەلر آچارغه، کیچکی درسلر یاصارغه، زور وکچکنەلر اوچون هنرلر اویرەتورگه یول آچاچق، همده کیرەکلی کتابلر باصدرورغه طرشاچقدر».

جمال قدا — بوندە جماعت بر بیك زور اش بار ایکان ئلی. کتابلر باصدرورغه دیگان. بو ایندی کتابدن مراد بوندە بدوام بولا‌ی ایندی؟

صالح — کتاب بدوامغنه توگل، کیرەکلی کتابنك بارسیده.

جمال قدا — یوق، بدوام ایندی. ئلی بیت شول بدوامنی باصدرمیلر شول ایندی. مونه شونی جماعت بر کتوب قویارغه کیرەك. اول آندی باصدرماو بولماسون.

برەو — (موسی میرزاغه) سین میرزا ایندی، آنی بانکادەده سویله! بز بدوامسز نیچك طوریق! بالالرمز نی اوقور؟

ینه برەو — جماعت، بو بیك زور اش! الله تعالی یاردم بیرسه، بز شونی شولای ایتیك ایندی. اول کیرەك کتابلر اورنینه بدوامغنه دیسەك یاخشی بولور. بدوامدن کیرەك کتاب یوق بیت!

خلق — شولای، شولای!

ملا — جماعت! بیت ئلی بومختصردە کتاب جهادنی باصدرمی باشلادیلر. شونیدە کرتیك ایندی!

خلق — کرتیك، کرتیك!

صالح — اول ایندی کیره‌کلی کتاب دیگاچ شونده بارسیده کره. نیك آنی بدوام دییه‌رگه کیره‌ك.

خلق — یوق، یوق! بدوام دییك، بدوام!

بر ملا — جماعت! مونه بیت بو اوروس خلقی ئلی رد نصارا کتابلرینی باصدرورغه رخصت بیرمی. مثلا ایندی، اول، آلارنڭ دینلرینی رد قیلا طورغان کتابلر. اول بیت بیك فائده‌لی ایندی. آلارنی برسی برسی اوقوسه هدایت طابماینچه قالورلق توگل ایندی مونه شونیده جماعت. کرتیك ایندی. مونه مینم اوزمنڭده شول میسیانیرلر برله مناظره حقنده یازغان نرسه‌لرم بار.

خلق— ئه‌قورقالرمی! بزنڭ دیندن قورقالرمنی؟ کرتیك. کرتیك!

موسی میرزا — مونه جماعت، ۋه‌د، بز شولارنڭ بارسنده اویلاغان. اول، ۋه‌د «بدوام» دیسه‌ك تگی قاهارلر: «حاضر بو موسی میرزا نیشلی» دیب کیرته صالماسون دیمز.

جمال قدا — بدوام‌دن باشقه طورا آلمیمز ایندی.

موسی میرزا — مین، ۋه‌د، جمال آبزی بله‌م. مین بیك اوك کوب اوقوماسامده، الحمد لله مسلمانغه نی کیره‌کنی بله‌م. مین، ۋه‌د آنی ئلله قایچاندن قایغرتام. ئلی، ۋه‌د، کیچه‌گنه شونڭ حقنده بانکانڭ باشی برله سویله‌شدم. ایۋان ۋاسیلیۋیچ، ۋه‌د، زاکون یوق، بیت دیم. نیك دیب صوری. مین تسگکار زاکون آچوب کورسه‌ته‌م. سین، دی، موسی صاپییچ بزنڭ پرافیسورلردن کوب بله‌سڭ، دی. سینڭ سوزنی طوترو آورن آور ایندی، میسیانیرلرغه کوچ بولا ایندی، ئه‌یده سینکچه بولسون، بدوام باصلسون ایندی، دی. مونه، ۋه‌د، اول بلوب یورتکاچ نیلربولا.

خلق — رحمت میرزا، رحمت!

موسی میرزا — ئلی طاغی، حضرت، میسیانیرلر برله مناظره قیلشو طوغریسنده سویله‌دی. اول بیت مینم اچنی کوبدن طرنی. ژه‌د، ئلی‌شول آراده‌غنه، بز، شول بانکاده سویله‌شوب کیتدك. ژه‌د، مین، اوزمزنك دیننك (دین‌نی "ДНЪ" دی) آرتقلغینی‌سویله گاچ شاق‌قاتدیلر. بارسیده موسی صاپییچ، ژه‌د، بز بوگون مسلمان بولور ایدك... ده یارامی‌غنه دیلر. (صالح‌قه) اوچنچی ماده‌نی اوقو!

صالح — (اوقی «جمعیتنك چلینی بولو اوچون یلینه اون صوم توله‌و تییشدر. عمرلك چلین بولاسی کیلگان کشیلرگه بر یولی اوچ یوز صوم توله‌رگه تییشدر. بونسنده، ایندی همه ییری آچق کورنه. بونده سویله‌ب طورورغه اورون یوق ایندی. بو همه جمعیتده شولای بولا ایندی.

بر خلفه — بونده ایندی، مونه حضرتلر، مین، چلین دیگان سوزنی آڭلامیم. اول ایندی، ئلی بز نڭ دوخاونوی صابرانیه‌نڭ چلینلری بار بیت. اول شولار کبی میرزا بولا دیگان سوزمی ایندی؟ آلای‌بولسه ایندی، جماعت، مین رضا توگل. امتحانغه بارغان هر کمگه معلوم بیت، آنده‌غی میرزالر شاکردلرنڭ که‌وشلرینی یاشروب یوده‌توب بتره‌لر، همده اوزلری شرع شریفکه صیمی طورغان کییملرده یوریلر.

بره‌و — اول، میرزالر شاکردلرنڭ که‌وشینی یاشرمه‌سون دیگان سوزنی شوند، کرتسه‌ك یاراماسمی جماعت؟

ملا — یوق آنسی مصلحت توگل، مفتی حضرتدن یاخشی توگل! بیت، بز، همه‌مزده آنڭ قول‌آستنده‌غی کشی.

مؤذن — اول چلین دیگان سوز، بونده، صابرانیه چلینی دیگان سوز توگل ایندی. بو اوروسچه ایندی. مونه بزنك آکروژنی صودفه آنط ایتدرورگه بارغانده «چلین صودا» دیگان کشیلر بولا. شولار کبی بولامی ایندی؟

برهو — اول شول بزنك مسلمانلر، ایندی، شول چلین صودا کبی ئلله نیندی اوقالی کییملر کییوب یورورگه بولور میکان؟ اول بیت، بزنك شریعتده، حضرتلردن اوزوب بولسه‌ده ئه‌یتیم کمش کییم کیه‌رگه یارامی.

حضرت — اییو، اییو! آلتون کمش، یفه‌ك نرسه‌سی ایرلرگه ممنوع ایندی.

ملا — اول چلین دیگانی، مؤذن، اوروس لغتی بولماسقه کیره‌ك.

مؤذن — اوروسچه، اوروسچه. مین بیت اوروسچه بله‌م. مین بیت ١٨ یلدن بیرلی آکروژنیغه آنطقه یوریم.

خلفه — اول اوروسلرده استعمال قیلنسه‌ده اندلس عربلرندن کرگان بولورغه کیره‌ك. اول اصلده «جلین» بولورغه کیره‌ك. لکن اوروس خلقنده «ج» حرفی بولماغانغه، آنی «چلین» دیب ئه‌یته‌لر.

حضرت — اییو، اییو! اول اوروسلرنك هر نرسه‌سی عربلردن آلنغان ایندی.

خلفه — اول ایندی، اول وقتده «جَلَنَ یجْلِنُ» دن کیلگان بولامی؟ ضرب یضرب بابندن.

حضرت — یوق اول فعیل وزننده بیت! اسم صفت بولا ایندی. ضرب یضرب دن توگل ایندی، «حَمِدَ یحمَدُ» دن بولورغه کیره‌ك.

برهو — آنك ایندی، بو، عربچه معناسی نیچك بولا ایندی حضرتلر؟

حضرت — مونه بونده، شریف آبزی، لغت کتابی بولسه یاخشی بولور ایدی. بار میکان؟

ملا — اختریده یوق، اوقیانوسده بولماسه.

بر یاش یکت — بزده اوقیانوس بار.

حضرت — کیتر ئلی.

یاش بای — حضرتلر! اول برده عرب سوزی توگل، اول اوروس سوزی. چلین دیگان سوز، اعضا دیگان سوز. مثلا آلار قوانی چلین دیلر. (شول آراده یکت کتاب کیتره. ملالر قارارغه طوتونالر.) شونك اوچون بو سوزنی اعضا دیگان‌سوز برله آلماشدروب بولا، همده کتاب قارارغه احتیاجده قالمی.

بره‌و — کتاب قاراونك ضرری یوق. بز همه اشمزنی کتاب بویور وغنچه یور وتورگه کیره‌ك. (ملالر مقر مقر سویله‌شوب کتابلر آقتارالر).

موسی میرزا — ایبو، ایبو! بز، شول کتاب قرآن اوچون، ۋه‌د ایندی طرشامز. حضرتلر قاراسونلر. (صالح یانینه بر یاش کشی کیله. آنلر یانینه موسی میرزا کیلوب) کولکیمی صالح افندی! ۋه‌د، مونه‌مین، شولار برله اون ایکی یل طورام. ۋه‌د، مین، شولارنی لادلاب کیلگان کشی شول. ۋه‌د، اش بولسون، ملتکه فائده بولسون دیب طرشامز.

صالح — مین بولای طرشودن فائده بولور دیب بلمیم. بز اوقوغان‌کشی، آلارنك نادانلقلرینه قاراب، اوزمزنك اشمزنی آلارنك نادانلقلرینه موافق ایتوب اشله‌مه‌ینچه، آلارنك اشلرینی اوزمزنك بلوومزگه قاراب اشلرگه کیره‌ك. آلارنی اوزمز باصقان باصقچقه قدر کوته‌رورگه طرشورغه کیره‌ك

موسی‌میرزا — مینده، ۋه‌د، آنی‌بله‌م. اول‌وقتده، ۋه‌د، آلار برله دشمان‌بولورغه کیره‌ك. آلار، ۋه‌د، بزگه کیری‌کوز برله‌قاری‌باشلارلر.

صالح — قاراسون. آیودن قورقغان اورمانغه بارمی‌دی.

موسی میرزا — مینم، ۋەد جماعت بار. مینم، ۋەد، آلارنی تربیه قیلاسی بار. ۋەد، آلارنی شولدن برله بوطاماساڭ قوزغاتورده حال یوق! اوزینه شولای کیرەك ایکان، شولای ایتسون. نیك مین، اوزمنڭ مازامنی کیتەروب آلارغه قارشی کیلیم. مین آلارغه شولای شولای دیب قول قویوب طورغان کبی کورنەم. ئه اچمدن مین گل سزنڭ کبك.

یاش کشی — آنسی شولایده بیت، آندن بر نرسەده چقمی. اول بیت بو اورنده طابتاوغنه بولا.

صالح — خدمت ایتەرکه تلەسەڭ شول آور یوکنی اوسترەرگه کیرەك. شونی، ایدلده لەمکه طارتقان بورلاکلر کبی، آنی، آغمغه قارشی سویرەرگه کیرەك. آغم آستینه اول اوزیده بارا.

موسی میرزا — ۋەد، آلار نادان؛ ۋەد، آلار بای؛ ۋەد، قوّت آلار قولنده؛ آقچه آلار قولنده.

صالح — بزده علم بار، بزده آڭلاو بار.

موسی میرزا — شولای، شولای. ۋەد، شونڭ اوچون آلار بزگه اوزلرینڭ نادانلغندن پوشلینا تولەرگه کیرەك. بزنڭ علممز برله فائدەلندیلرمی، بزگه پراسینت تولەرگه کیرەك.

صالح — بو تیری صاتو توگل!

موسی میرزا — شولای اول. ۋەد، حاضر مین شول جمال بایغه قارشی کیلسەم، اول، ۋەد میکا مکـگو دشمان بولا. اول، ۋەد، حاضر مینم یولغه کیرته صالا. مین آڭارغه آنڭ یاقلی کورنسەم، مینی، ۋەد، اول اوزی کبك کورە. مین اوزمنی نغتوب یتکاچ، ۋەد، کیلەمده، یوق نیسمی جمال آبزی! سینکچه توگل دیم. بوئلی لادلاوغنه! لادلامایچه یارامی. (ملالر سویلەشه باشلیلر. موسی میرزا کیته).

صالح — بیگره‌ك بلچراق کشی! (یاش بای باشینی سلکی.)

حضرت — بونده بولمادی! (شول آراده زور پادنوسلر کوته‌روب کیتروب چای اورنی حاضرلیلر، صاماوارچغارالر).

موسی میرزا — بو ماده‌نی، جمال آبزی، قبول ایتیکمی ایندی؟ (خلق ده‌شمی طورا). بو کیره‌ك ایندی. بو تـگیلرنك بورنینه صوغار اوچون یاصالغان ایندی

خلق — قبول ایتیك! قبول ایتیك! (خلق طوروب یوری باشلی. صالح برله یاش بای برگه طورالر. موسی میرزا، جمال قدا یانینه کیله آنك یانینه طاغی بر نیچه کشی جییلا. صالح برله یاش بای کولوب طورالر).

موسی میرزا — مونه ئلی تـگیلر برله سویله‌شدم. آلارنك کوڭل قارالغان، ۋه‌د، جمال آبزی! ایمان نوری قاچقان. ۋه‌د، آلار بزگه میشایت ایته‌لر. ئلی شولارنی اوگوتله‌دم. دن،ۋه‌د، بار دیم. سینك دنك کیره کمی‌دی. ۋه‌د، اول، آندی سوزدن‌الله صاقلاسون!

جمال قدا — آلار کافر ایندی، کافر!

خلق — کافر، کافر!

موسی میرزا — ۋه‌د، شولاروق میگا دشمان بولوب یوری. بر یاقدن تـگنده میسیونیرلری، بر یاقدن بولاری. موسی میرزانك چداسون‌غنه!

خلق — رحمت ایندی، رحمت! (شول آراده بر کشی کیلوب کره).

کشی — حضرتلر! جنازه‌نی آلوب کیلدیلر.

ملالر — (طوروب) جنازه اوقوب یبه‌ریك ایندی آلای بولسه..

ملا — طهارتی بولماغانـگز تیمم گنه قیلـگز! پالاسقه، کیمگه تیمم درست دیگانلر. (بر نیچه کشی قوللرینی صوغوب صوغوب تیمم قیلالر).

خلفه — جماعت! تیمم قیلوب بتروچیلرنی کوتیك ایندی! (بیش آلتی کشینك پالاسلردن طوزان چغاروب تیمم قیلولرینی طوقتاب کوته باشلیلر).

پرده توشه.

ایکنچی پرده.

شولوق اوی . شولوق بولمه. اوستەل اوستنده صاماوار وباشقه
ئەیبرلر برنچی پرده آخرنده حاضرلەنگان کویی طورالر.

بیکه — (کشیلر چغوب کیتکاچده اسیناغه قارشی ایشکنی صزقغنه آچوب قاراب) بر کمده قالماغان ایکان. (اسیناغه چغا. اوستەل یانینه کیلوب ئەیبرلرنی، آشاماق اچملکلرنی اورنندن قوزغاتا باشلاب) اسمأ! اسمأ! کیلون! (قچقرا. برایشکدن آلیابمه یابقان آصراو، ایکنچی ایشکدن کیلون کیلوب کره.) تیزرەك بولگز، تیزرەك! حاضر کرەلر . اول ایرلر نی چای اورنی حاضرلی بلەمنی! ایكٔ قدرلی ئەیبرلرمنی ملالر آلدینه قویغانلر بیت! (تگیلر اوستەل یانینه کیلوب طورالر.) برکونده شول ملالر افلیسون ۋارینیەلرمنی بارسون آشاب بتروب کیتدیلر . (کیلونگه) نرسه قاراب طوراسكٔ! کوچر ئەیبرلرنی! ئلله بونی قزان دیب بلدگمی؟ (اوزی تەرەزه یانینه کیلوب، تەرەزەدن قاراب) ۋارینیه صاوتلرینی قدالرغه یاقن بیرگه قویگز. ملالر آلدینه شیکر صاووتی برله لیمون قویگز. قاق تشلرنی واحد قدا اورنینه قویوب، قاق تش اورنینه چورەکلر قویگز! (آصراو برله کیلون رەتلیلر.)

کیلون — بونده شول، ئەنکای، چورەك بتونلەی یوق.

بیکه — (تەرەزەنكٔ پارینی سورتوب سورتوب) آلوب کیلگز!

آصراو — بو کونگی چورەك یوق شول.

بیکه — کیچەگی بولسه یاراماغانمنی؟ اول ئلله نیندی عمرنده طاماغی طویماغان خلفەلرنی بو کونگنه طویدررسگمنی! (آصراو

چغوب كيته. كيلون همان ئه‌يبرلرنی ماتاشدرا). مسكين نی قدر بالا چاغاسينی يتيم قالدردی.

كيلون — (ايكنچی ته‌ره‌زه‌گه باروب) قارا بيك قزق ايكان! ئه‌نكای، مين، جنازه نمازينی كورگانم يوق ايدی.

بيكه — بيك ياقن كيلمه! حاضر سلام بيره‌لر. بوزگنی كوره باشلارلر.

كيلون — يوق ئه‌نكای، بونده ته‌ره‌زه پارلی.

بيكه — ئه‌نه سينك طوركده، اول بيت صالح بای اوغلی. شولار بيت، بزگه قزاربنی بيرورگه تله‌گانلر ايدی. اوزگنی كورمه‌سون. كيلونلری طای كبی ته‌ره‌زه‌گه آطلانوب ايرلر قاراب طورا ديب سويله‌ب يوری باشلار.

كيلون — (برآز چيگنوب) ئه‌نكای! ئه‌نه‌اول، اوچنچی صفده‌غی، قريده‌غی قارت كم؟

بيكه — اول جمال قدا.

كيلون — شولمنی؟ گل قچقرشوب طوردی.

بيكه — سين، آلارنك سوزلرينی طڭلاب طوردكمنی؟... باشقه اشك يوق شول. باشقه كيلونلر كبی قولگنی صزغانوب آش اوينده يورسه‌ك طڭلارغه بوشاماس ايدك.

كيلون — يوق ئه‌نكای، مين چای بيرگانده‌گنه ايشتدم.

بيكه — ايرلر سوزينی طڭلاو كيلونلر اشی توگل!

كيلون — ئه‌نه سلام بيره‌لر. ئه‌نكای، اول ياش بكت كم، ئه‌نه سينك طوريده؟

بيكه — سيگا نرسه‌گه! قزقدكمنی؟

كيلون — (قزاروب) تگيله‌ی‌گنه صوريم.

بیکه — کره‌لر! (شول آراده آصراو زور تاریلکه برله چوره‌کار کیسروب قویا. بیکه طاغی اوسته‌ل یانینه کیلوب کیلونینه قاراب) سینی آنالرنڭ نیگه اویره‌تدیلر؟ طاغی شول ملالر آلدینه بالمنی قویغانلر! بوله‌ك بالمنی شول بیره‌نلرگه آشاتورغه‌غنه دیب صافلاغان ایدم ایندی! (اورنینی آلشدرا. آصراوغه) نرسه قاراب طوراسڭ؟ شریف آبزیکغه تـگی طای ایتینی کیتر. (آصراو چغوب کیته. بر صاووت ۋارینیه آلوب کیلونـگه) مونه شونی تـگی پوچماقغه قوی. آنده بای بالالری اوطرا، اوزگنی اوکماغان ایکان دیب عیب ایتوب کیته‌رلر. (بر ۋارینیه صاووتینی قاراب) قاراسانا نرسه قویغانلر! مین بیت، سزگه قورا جیله‌ك ۋارینیه‌سی دیدم. سز نرسه قویغانسز!

کیلون — ئه‌نکای! آنده قورا جیله‌ك ۋارینیه‌سینی مین طابا آلمادم.

بیکه — طابا آلماغانسڭ! طابا آلماغانسڭ! بو شول آتاڭ اویی توگل. بونده کوزگنی آچوب یورورگه کیره‌ك. سز، مینی شولای ایتوب اویاتقه قالدرماقچی بولاسزمنی؟ مه بار، آل بونی. (کیاون چغوب کیته.) بر نرسه بلمیلر. آلارغه بر نیده توگل. مینم بیت بیره‌سی قزم بار، اویله‌ندره‌سی اوغلم بار. آلارنڭ ایکی یاتوب بر توشلرینه کرمی! (آصراو بیك زور آغاچ طاباق برله بیك‌کوب اویولـگان طای ایتی آلوب کروب اوستـه‌لـگه قویا. ایشکدن آیاق طاووشلری ایشتله باشلی. بیکه آصراوغه قاراب) صاماوارڭ نیندی! ایچماسام سورت آزراق! (اوزی کیتوب ایشکدن قاراب طورا).

(آصراو قز صاماوار سورته. ایشکدن بایاغی خلق دبرده‌شوب کره. آصراو قز چغوب کیته).

ملا — (سویلی سویلی کره) الله تعالی منکر نکیر جوابینی یگل قیلسون ایندی.

خواجه اوغلی — یه‌گز اوطرشا باشلاگز! (شول آراده ایشکدن ۋارینیه صاووتی کوته‌روب کیاون کیلوب چغاده خلقنی کوروب بیك تیز بوورولوب‌کره. بتون خلق ایشکگه تابا قاراب طورا. خواجه اوغلی ایشك یانینه باروب بیك قاتی ایتدروب ایشکنی یابا. بر نیچه کشی جیبیلوب سویله‌شه‌لر).

برسی — سین کوردڭمی؟

ینه برسی — کوردم.

برەو — ماتور بیت؟

ینه برەو — کوکرەكده شەب ایکان! قزان قزلری شولای بولوچان ایندی!

برەو — یوق شول! بیك نچکه، چراکبی، طوتار ییر یده یوق! بزنڭ قزلر ایچماسام قوچاقغه صیماسلق بولا!

ینه برەو -- اوست باش شەب بیت؟

برەو — قزانلر آلار کیینه بله ایندی! (آنلر یانینه خواجه اوغلی کیلوب خوشگز؛ خوشگز. چای یانینه کیته باشلیلر).

خلفه — (اوز اوزینه‌گنه) احمق! باجمال ایکان! کوڭلگه وسوسه توشوردی.

(بارده چای یانینه اوطرشالر. شول آراده طاغی کیلون کرگان ایشك صزقغنه آچلا باشلی. خواجه اوغلی باروب بیك نق شاب ایتدروب یابا).

بر یاشکنه کشی — (ایکنچیسینه) برسینی برسی کونلی!

ایکنچیسی – قزان قزلری بیت آلار، اوتکون بولا! کونلەرسڭ شول.

(اوی خواجەسی ایکنچی ایشکنی باروب شاب ایتدروب یابا .خواجه اوغلی چای یاصارغه طوتونا. ملالر آشارغه طوتونالر. شریف بای قولینه پچاق کوتەروب ایت آشارغه طوتونا. بتون زال آوز چاپلداوی برله طولا).

شریف بای – مونه حضرتلر، ایندی شول ئلگەریگی علمالر، شول اوقو یولنده خدمت ایتکانلردر بیت؟ بزده مونه شولای ایتوب اوقورغه یول آچوومز برله سلفلرگه اوخشی طورغانمز بیت؟

حضرت — اییو، اییو، ابن حاجب اون دورت یاشنده درس اوقودی دیگانلر.

شریف بای — آلای بولسه، بز شول، ایندی سلفلر یولندن چقماغان بولامز. جمال قدا، ایشتەمسڭ؟

جمال قدا — ایشتەم، ایشتەم! مونه شول شولای بولسەده کبیر حضرتلر، ولی حضرتلر مونه، بوندی اوبشستۋالر آچمیلر ایدی شول. یاری خیرلی بولسون ایندی. حضرتلر گناهسینی اوستلرینه آلسەلر... بزنڭ عوامنڭ اشی توگل ایندی.

خواجه — آشی آشی سویله‌گز!

حضرتلر — آشیمز، آشیمز!

بردو — حضرتلر! مونه مینم بر سوز صوریسم بار ایدی.

حضرت — یه، خوش!

برەو — مونه ایندی، حضرت، ئلی کتابلرده حضرت موسی‌نڭ طایاغی بار دیلر.

حضرت — اییو، اییو! تلەسه آژدها بولغان، تلەسه جلان بولغان، تلەسه یافراق یاروب حرمه بیرگان.

تگی کشی — مونه، شول آغاچ نیندی آغاچ بولغان ایندی؟ مین، ئلی، شونڭ حقنده خلفه برله سویلەشدم. اول میگا جواب بیره آلمادی. اول ایندی اصول‌جدید خلفەسی، بلکه بلمیده طورغاندر. شول، اول طایاق، حضرت، بیت آرطش آغاچیدر ایندی؟ آرطشدن بیت ئلی جن قاچا دیلر.

ملا — یوق، اول اوجماح آغاچی. آنی جبرائیل فرشته آدم آتامزغه بیرگان بولغان. آندن حضرت موسی‌غه قالغان.

تگی کشی — آلای ایکان. بو صوڭ ایندی، حضرت، آرطش آغاچندن هر تورلی جن، شیطان قاچا دیگانمی ایندی؟

خلفه — اییو، اییو، آنڭ خوش ایسینه شیطان چدی آلماس دیگان. آنڭ ایسینه شیطاننڭ یەورقاسی چری دیگان!

صالح — صوك، اول، آلای بولغاچ مونه بو تون‌یاغی‌طرفلرنده، آرخانـگیل، ۋ الوگودا گو بیرنالرنده آرطش، آغاچی بیك کوب‌بیرلرده شیطان برده بولماسقه کیره‌ك ایندی. (خلقنڭ بر تورلیسی کوله).

ملا — (آچولانوب) آحمقلر! اول کولکی‌منی؟ کتاب سوزندن کوله‌لرمنی؟

جمال قدا -- آلار، مونه شولای شول. کتابنی اشکه آلمیلر! مونه شول بزده شولارنی کوروب، بارا طورا شوندیلر برله دنیا طولوب کیتوب آخر زمان بولماسون دیمز. (تگیلرگه قاراب) ایچماسام توبه قیلـکز! (تگیلر طاغی‌کوله‌لر). مونه حضرت، بولای شارقلداب کولو بیت کتابده یارامی طورغاندر؟

حضرت — یوق، یوق! اول ایندی اوروس اشی. هر کولووندن. کتاب، یتمش مڭ شیطان یاراتلور دیگان. (خلق/چای اچه).

بره‌و — صوك بو، حضرت، شیطان نیچك یارالا ایندی؟ آلارنـگده ایری خاتونی بولامی؟

حضرت — اول آنده ایکی روایت بار. برسی شیطان، یمورقا صالا دیگانلر؛ یلان کبی شول یمورقاسینی یوتاده شوندن شیطان بالالری طوا دیگانلر. بر روایتده ایندی شیطاننڭ بر آیاغی ایر، بر آیاغی‌خاتون؛ شوندن‌هر کوننی‌یتمش‌مڭ‌شیطان‌طوادیگانلر.

ملا — آندن صوك هر بدعت اشدن یتمش مڭ شیطان یارالا دیگانلر.

جمال قدا — مونه حضرت، بزنڭ ایندی بو او بشستۋامزدنده شیطان یارالماس میکان؟

خلفه -- اولسی ایندی، الله اشی. الله خیرلیگه بورسون!

بره‌و — صوك حضرتلر، بو ایندی، شیطانلرنڭ طویی بولامی؟

حضرت — بولا ، بولا ! کتاب ئه‌یتکان، آلارنك طوینده یتمش مك ایر ، یتمش مك خاتون زنا قیلا دیگان. یتمش مك میچکه ایسرتکچ اچلور دیگان. آلارنك طوبینه اوچراغان کشی هلاك بولور دیگان

تگی کشی — مونه بیت ئلی، حضرت، بزنك شیطان طویی دیگانمز بار. اول ، شول شیطاننك نکاح مجلسی بولامی ایندی؟

حضرت — ایبو، ایبو ! شول، اول شیطانلرنك بییووی بولا ایندی. لکن شیطان نکاحی دیبورگه یارامی، آلارنك نکاحی یوق. نکاح الحمدلله اهل اسلامده‌غنه.

بره‌و — حضرتلر، مونه بیت ئلی، پیغمبرمز مکه‌دن مدینه‌گه کیتکانده عار تیشکینه کرگان. شونده، آنك اوستینه اورمه‌کوچ اویا یاصادی دیگانلر. شول اورمه‌کوچ آتا اورمه‌کوچ بولغانمی آنامی؟

خلفه — آنااورمه‌کوچ، آنا اورمه کوچ! (کیلوناشکی طاغی آزغنه آچلا).

حضرت — مینمچه آتا بولورغه کیره‌ك . ئلی بیت، شریعت ایرلرنی خاتونلردن آرتق کوره. الله‌تعالی ایندی پیغمبرمزنی قوتقارورغه البته آتا اورمه‌کوچنی یبه‌رگان بولورغه تییش.

ملا — اول مسئله ئلی تمام آپ آچق معلوم توگل. علمانك بونده اختلافی بار!

جمال قدا — مونه حضرتلر، بو بیت بیك زور اش ایندی. عوام آڭلارلق ایتدروب ایندی، شول اورمه‌کوچنك آنامی آتامی ایدکینی بیان قیلوب جمعه‌لرده وعظ سویله‌سه‌ڭز یاخشی بولور ایدی.

مؤذن — آنی ایندی کتاب ایتدروب، رساله ایتدروب باصدرورغه یاخشی بولور ایدی. بو کیره‌ك ایندی.

حضرت — ایبو ، ایبو ! مصلحت، مصلحت!

بره‌و — صوك آنده بیت ئلی كوگارچینده بولغان. اول كوگارچین حاضر سلامتمی؟ ئلله ئولگانمی ایندی؟ (ایشك طاغی آچلا توشه. خلق ایشكگه تابا قاری باشلی خواجه اوغلی باروب، طاغی بیك نق ایتدروب ایشكنی یابا).

خلفه — (كولوب) ئهو، ئهو، شول قدر زور اورونغه مستحق بولغان كوگارچین ئوله‌می صوڭ ایندی اول!

حضرت — یوق، آنی پیغه‌برمزگه عشقندن وفات بولدی دیگانلر.

بره‌و — حضرت، اول اورمه‌كوچ بر له اول كوگارچین اوجماحقه كرورلرمی ایكان ایندی؟

ملا — كرورلر، كرورلر. كتاب حضرت صالحنڭ توه‌سی حضرت علی‌نڭ دلدلی، عار تیشكنده گی اورمه‌كوچ هم كوگارچین كرورلر دیگان.

بره‌و — آلارغه‌ده خور قزلری بولور میكان؟

حضرت — كتاب بولور دیگان. (همه‌سی چای اچه‌لر. یاشلر كولوب اوطرالر).

صالح — قالغان ماده‌لرنی اوقیمی؟

موسی میرزا — حضرتلر چای اچه سویله‌رلر. اوقو!

صالح — (كاغدینی آلوب، خلقغه قاراب اوقی) «جمعیتنڭ اشلرینی قارار اوچون اون كشیدن مركب بر پراۋلینیه صایلاناچقدر، همده آنڭ راصخودلرینی تیكشرور اوچون اوچ كشیدن مركب ریۋیز یبوننی كامیسیه صایلاناچقدر».

خلق — بو یاری، بو یاری!

صالح — (طاغی اوقی) «پراۋلینیه‌غه همده ریۋیز یبوننی كامیسیه‌گه صایلاولر وباشقه جمعیتنڭ اشلری، جمعیتنڭ عموم مجلسنده قارالاچاقلردر. همده كوب طاوش آلغان كشیلر صایلانغان حساب قیلنوب، آز طاوش آلغانلری صایلانماغان حساب قیلناچق همده

کوب طاوش آلغان اشلر جمعیت طرفندن قبول ایتلگان حساب قیلناچقلردر.
جمال قدا — اول نی دیگان سوز؟ مونه حضرتنی صایلاماقچی بولورمز. اول آز طاوش آلسه اول صایلانماسمنی؟ اول مسلمانلقمنی؟
صالح — اییو، حضرت آز طاوش آلسه صایلانماغان بولا شول!
جمال قدا — اول، حضرتلر صایلانماغاچ، اول نیندی مسلمان جمعیتی بولادی ایندی!
صالح — اول، حضرتلر صایلانماغان مسلمان جمعیتی بولا.
خلق — آندی جمعیت کیره کمی، کیره کمی! بز حضرتلردن قالمیمز!
صالح — جمعیتلرده باشقه چه بولمی. آلای بولغاچ نیچك ایتدروب صایلارغه کیره‌ك؟
جمال قدا — (صالحقه) مونه سین کوب طاوش آلساڭ، سین صایلانغان بولامسڭ؟
صالح — اییو، مین کوب طاوش آلسام مین، سین کوب طاوش آلساڭ سین.
بره‌و — آلای بولغاچ، سین اوز دوست ایشکنی جیارسڭه اوزکنی صایلاتورسڭ.
صالح — شولای شول. سینده اوز دوست ایشکنی جیده، سین اوزکنی صایلات.
تگی کشی — میندن بولمی. مینم اوز اشم بار.
جمال قدا — مینم برله سینڭ حقده شولایده بولسون. بو حضرتلر حقنده نیچك آلاي ایته‌رگه یاری؟ اول بیت حضرتلرنی مسقل ایتو بولا! اهل علمانی آیاق آستینه طابتاو بولا! بو بیت، العیاذ بالله، کفر بولا!

حضرت — اییو، اییو!

جمال قدا — بتون مسلمانلنك علماسی مسلمان جمعیتینه صایلانماسون ایمشده، ئلله نیندی طار بالاقلر صایلانسون ایمش!

صالح — حضرتلر صایلانماسون دیگان کشی یوق، صایلانسون. اگر خلق آلارنی یاراتا ایکان، آلارغه شار صالورلر، آلارنی صایلارلر. یاراتمی ایکان صایلاماسلر.

جمال قدا — صوك سین حضرتلرگه شار صالورسکمی؟

صالح — مینمی، مین، یوق!

جمال قدا — مونه ئەیتوده بتردی! مونه اول وقتده شول شونك کبیلر ئلله نی چیکلی جییلورلرده، حضرتلرنی توشروب قالدرورلر.

صالح — حضرتلرده اوزلری کبیلرنی جیسونلرده، بزنی توشروب قالدرسونلر.

ملا — یوق ایندی بو ماده اهل نفاقنك طارالوینه سبب بولور.

موسی میرزا — مینمچه، جماعت، بو بیك کیرەك ماده. ۋەد، بز، حضرتلردن باشقه طورا آلماغاننی بلەمز. بز، آلارنی اوزمز صایلیمز.

حضرت — یاری میرزا افندی سز شولای. زمانه حاضر اوزگەردی، تورلی کشی بار. بزنك دوستدن بیتەر دشمان کوب.

جمال قدا — طاغی جماعت ئلی مونه نی بار ایکان. اول ایندی کوب طاوش برله قبول ایتلور دیگان. مونه شوندی کشیلر جییلورلرده، آنده اهل علماده بولماغاچ کوب طاوش برله خاتون قز قاچماسقه یاصارلر. بز شوگارغه رضا بولیقمی ایندی؟ (بتون کشی کیلونك ایشکینه بورولوب قاری).

بر بای — بونده بر نرسەده یوق ایندی. جمعیتنك معناسی شول، شول ایندی. خلق بر بر کشنی یاراتسه آنی صایلی، یاراتماسەیوق.

جمال قدا — اول چن مسلمان بولسه‌ده‌می؟

بای — چن مسلمان بولسه‌ده. شونك اوچون صایلاناسی کیلگان کشی خلقغه یارارغه طرشورغه کیره‌ك.

بره‌و — جماعت! ئلی بونده طاغی قورقنچلی ییری بار. بزنك جمعیتکه ییسیانیرلر یازلورلرده، اوزلری تله گانچه کوب طاوش برله اش یوروته باشلارلر. مونه طوتارلرده مکتبلرگه اوروسچه اوقوتورغه یاصارلر. بز شونك برله اوزمزگه بلا گنه آلمیق!

جمال قدا — طاغی طوتارلرده کوب طاوش برله بزنك مکتبلرمزگه ته‌ری قویارغه یاصارلر!

بره‌و — طاغی مونه، آلارنك پاصخالرنده چوچقه ایتی برله آوز آچو بار ایندی. آلار بزنك مکتبلرگه چوچقه ایتی کرتورلرده، کوب طاوش برله بالالرنی شونی آشارغه یاصارلر. آندن ئلگه‌ری اویونچق ایتوبکنه، آندن آری چنلابده چیرکاولرینه آلوب کیته باشلارلر. بز شوگارغه رضا بولیقه‌ی ایندی؟

خلق — یوق، یوق! بو کیره‌کمی!

تگی کشی — روزه وقتنده کوب طاوش برله بالالرنی روزه طوتدرماسقه یاصارلر!

مؤذن — قورقنچ حاللر ایندی!

یاش بای — بونده جماعت، سزنی، ئلله نیلر سویله‌ب قورقتدیلر. ایمش آلار کوب کشی بزنك جمعیتکه یازلوب اوزلرنچه اش یورتمه‌کچی بولالر ایمش! الگه‌ری آلار یازلمیلر ئلی، یازلسه‌لر بیك یارار ایدی. آلارنك اوز اشلری باشلارندن آشقان. آندن یازلالر ایکان، آلار اون یازلسه بز یکرمی یازلورمز، آلار یکرمی یازلسه بز قرق یازلورمز. شولای ایتوب آلارنی جیکارمز. طاغی

آلار یازلاده ایکان ایندی، اول وقتده، آلار بزنگ بالالرنگ روزه‌سینی آچدرو، بز نگ بالالرغه چوچقه ایتی آشاتو کبی قورقولر بیك اورنسز قورقولر. آلار بیت میسیانیر بولسه‌ده، آلار شیطان توگل. آلارغه سینگ روزه طوتماوگدن، بیش وقت نماز اوقوماوگدن فائده یوق. (خلق طاووشلانا).

ملا — بار ایندی، بر مسلماننگ کوگلی قارالوغه آلار شادلانا ایندی.

جمال قدا — شادلانا، شادلانا! مونه اوزمزده طورا طورغان یۋری گنه ئلی، کم بولسون، شول، ئلی مونه قزانده مسلمان‌قزلری گیمنازلرده اوقیلر دیب شادلانوب سویلی.

خلق — یوق، کیره‌کمی! کیره‌کمی!

موسی میرزا — یوق، بو ماده‌نی، جماعت، بز طاشلارغه کیره‌ك. تـگی قاهارلر، بو موسی میرزاغه آیاق چالیق دیب کیلوب یازلوب، چننده بزنی خور ایتمه‌سونلر!

خلق — شولای، شولای!

بره‌و — بونگ اورنینه «پراولینیه اهل اسلامنگ مصلحت کورگان اشینی اشله‌ر، اهل اسلامنگ مصلحت کورگان کشیسی صایلانور، اهل علماغه یول بیرلور» دییه‌رگه کیره‌ك.

خلق — شولای، شولای! (یاش بای سویله‌رگه تلی).

صالح — (یاش بایغه) تیمه، اوزلری تله‌گانچه قیلنسونلر. (یاش بای اوطورا).

جمال قدا — شولای کیره‌ك، شولای! (صالحغه) سین شونی یاز!

صالح — جماعت صوڭ شوگارغه رضامی؟

خلق — رضا، رضا!

موسی میرزا — سین، صالح افندی، آنی طاغی اوقوب فارا ئلی!

صالح — (اوقی) «جمعیتنڭ پراۋلینیه‌سینه اهل اسلامنڭ مصلحت کورگان کشیسی صایلانور. اهل علماغه یول بیرلور. پراۋلینیه اهل اسلامنڭ مصلحت کورگان اشلرینی اشله‌ر.»

ملا — اهل علمانڭ تورلیسی بار بیت. اوّل بیت، پیغمبرمز زمانه‌سنده‌ده منافقلر بولغان. مونه شونده اهل علمادن ئلك «سنت یولنده عمل قیلا طورغان» دیگان سوزنی آرتدرورغه کیره‌ك.

جمال قد! — شولای، شولای! حضرتلر آورغه آماسون، ملا موءذن آراسنده‌ده تورلیسی بار.

صالح — آلای بولسه مونه بولای ایندی: (اوقی) «جمعیتنڭ پراۋلینیه‌سینه اهل اسلامنڭ مصلحت کورگان کشیسی صایلانور. سنت یولنده عمل قیلا طورغان اهل علماغه یول بیرلور.»

طاوش — یاخشی، یاخشی!

موسی میرزا — شونڭ برله‌ن بتدیمی ایندی صالح افندی؟

صالح — بتدی!

موسی میرزا — آلای بولسه ایندی، حضرتلر، طاغی بر فاتحه بیرگز ایندی!

حضرت — یه‌کز! (قول کوته‌ره‌لر.) الله قعالی هر موءمن مسلمانغه یدی اوجماح ایشکینی آچق قیلسون! (خلق: آمین.) همه‌مزگه اوجماح نعمتلرینی نصیب قیلسون! همه موءمن مسلمانغه خورعینلر برله قوچوشورغه نصیب قیلسون! (خلق بیك قچقرشوب: آمین! بیتلرینی صیپیلر. کیلونڭ ایشکی طاغی صزقغنه آچلا.)

موسی میرزا — صالح افندی! سین، آنی ایندی آقغه یاز.

(خلقغه) مونه ایندی صالح افندی یاز سونك، جماعت، قوللر قویارمز ایندی.

خلق — اییو، اییو! (طاغی چیناپاق طاوشلری. چای طاغی قوتله‌نه، صالح چیتکه اوطروب یازا.)

موسی میرزا — مونه ایندی، جماعت، اللهغه شکر جمعیتمزده بولدی. ایندی مونه شونده، تگی قاهارلرگه سر بلگرتمه‌سکه کیره‌ك. ئلی برسی میکا ئه‌یته: „سین، موسی صاپییچ، اوزك مسلمانلر اوچون طرشاسك؛ آلارسینی اشکه‌ده صانامیلر، آلار سینی گارادسکوی دوماغه گلاصنی ایتدر و بده‌صایلامادیلر، دی. آلارسینی گل چیتکه قاغالر، سین بزنك یاقغه چق، بزسینی کوکگه کوته‌رورمز“دی. مین دیدم: «نیسمی بزنك مسلماننی خورلارغه! صایلاماسه‌لر مینم اوزمده سبب بولغاندر، دیدم... مونه سین بوصایلاونی قاراب طور..» دیدم... شوندن اوزیده یاشین صوقغان شیطان کبك کیتدیده طاغی بر قاهارینه باروب شپرشپر سویله‌رگه طوتوندی... اول، مینی دوماغه صایلاتماس اوچون یول ازلی ایکان! مونه، ۋه‌د، ئلی نیشله‌رگه طرشالر!

بره‌و — اییو، اییو، جماعت! تگی وقتده موسی میرزانی صایلامایچه خطا ایتدك. بو یولی صایلیمز الله تله‌سه.

خلق — صایلارغه کیره‌ك، صایلارغه!

موسی میرزا — ۋه‌د، مین شونده تگی قاهار میسیونیرلرنك مینم صایلانماویمه شادلانووینه، ۋه‌د، خورلاندم. ۋه‌د، گوبیرناتورده میسیونیرلری جییلوب به‌یره‌م ایتدیلر. مین اچمدن «یاری» دیدم. مین دیدم، کیله‌سی دوماغه، سزنك آشگزغه طاراقان بولورمن دیدم.

خلق — خطا بولدی، خطا بولدی!

موسی میرزا — مونه شول، جماعت، شوندی اشده اویلاشورغه

کیره‌ك. مونه ۋه‌د، ایندی حاضر بزنك جمعیت بولدی. بتون مسلماننك جمعیتی بولدی. اول، ۋه‌د، تـگیلرنك بورنینه صوندی ایندی. ۋه‌د، آلار حاضر بلگاچده بتون تشی طرناغی برله، بونك پریدسیداتیلی موسی میرزا بولماسون ایدی، دیورلر. مونه، ۋه‌د، ئلی قایا اشلر بار!
بره‌و — شول کافرلرگه اوچ اینوب موسی میرزانی صایلیق!
خلق — صایلیق، صایلیق!
حضرت — اییو، اییو! میرزانی صایلیق، میرزانی!
موسی میرزا — مین جماعت، مینی صایلاگز دیمیم. ئلی تیك تـگی قاهارلرنك مینی دن دشمانی کورولرینی گنه ئه‌یته‌م.
صالح — (قولینه بر طاباق کاغذ کوته‌روب کیلوب) یازوب بتردم.
موسی میرزا — آلای بولسه، حضرتلر، بوطاغی بر اوقوسون.
خلق — اوقوسون!
صالح — (اوقی) «جمعیت‌نك مقصدی حق مسلماننك، حق مسلماندن مراد: اهل علمانی اعتبارغه آلوچی، سلف الصالحین یولی برله یوروچی، آتا آنا فاتحه‌سینی آلوچی، بایلرنك رخصتندن باشقه اش باشلاماوچی محتاج طرفلرینه یاردم ایتمکدر.»
خلق — بیك یاخشی، بیك یاخشی!
جمال قدا — بونك اعوذ، بسم الله‌سی یوقمنی؟ (موسی میرزاغه) بو، میرزا، بسم الله سز بولامنی؟
خلق — قوی، قوی! اعوذ، بسم الله قوی! قوی!
برملا — اییو، بسم الله سز باشلانغان اش تمام بولمیدر، دی.
صالح — (اعوذ، بسم‌الله یازا. یا کمادن اوقی باشلی) ایکنچی ماده. «شول مقصدنی طوترور اوچون جمعیت، بدوام هم ابجد اوقولا طورغان مدرسه‌لر آچارغه، کیچکی سبقلر یاصارغه، زور وکچکنه‌لر اوچون هنر

اویره‌تورگه‌یول آچاچق همده‌کیره‌کلی کتابلر باصدرورغه طرشاچق.»

جمال قدا — بونده نیك «بدوام» دیگانی قالغان؟ یاز، یاز! نیك قالدردڭ؟

خلق — یاز، یاز! (صالح آبدراب طورا.)

موسی میرزا — یاز، صالح افندی!

صالح — (طاغی اوقی) «همده‌بدوامنی باصدرورغه طرشاچق.»

جمال قدا — طرشاچق دیمه، «باصدرادر» دیگن!

خلق — ایبو، ایبو!

صالح — (توزه‌ته) «همده‌بدوامنی «باصدرادر.» (اوقی) اوچنچی ماده. «چلین بولور اوچون‌یلینه اون صوم توله‌و تییشدر. عمرلك چلین بولاسی کیلگان کشیلرگه بر یولی اوچ یوز صوم توله‌رگه تییشدر.» دورتنچی ماده. «جمعیتنڭ اشلرینی قارار اوچون اون کشیدن مرکب بر پراۋلینیه صایلاناچقدر همده راصخودلرینی تیکشرور اوچون اوچ کشیدن مرکب ریۋیزیوننی کامیسیه صایلاناچقدر.»

بیشنچی ماده. «پراۋلینیه اهل‌اسلامنڭ‌مصلحت کورگان‌اشینی اشله‌ر هم‌ده پراۋلینیه‌غه اهل اسلام موافق کورگان کشینی صایلار. سنت یولنده عمل قیلا طورغان اهل علماٴغه یول‌بیرلور.» (خواجه‌نڭ وغلی طاغی طوروب کیتوب ایشکنی بیك نق یابا. صالح طوقتاب طورا).

موسی میرزا — بتدیمی صالح افندی؟

صالح — بتدی.

موسی میرزا — (کاغدلرنی آلوب) مونه یه‌گز ایندی، حضرتلر، قول قوییق.

ملالر — میرزا، سین اوزڭ قوی ایندی!

موسى ميرزا — مين، حضرتلر، سزدن اوزوب قول قويارغه يار يمى صوك! سز، ۋەد، دن باشلرى.

حضرت — (ملالرغه) قوييقمى ايندى، جماعت؟ بوندن آندى بوندى پيرپيس فلان، اور وسچه اوقوتولر، كتاب جييولر كيلوب چقماس بيت ايندى، موسى ميرزا؟

موسى ميرزا — بونده بولغانده بر نرسه بولماس!

خلق — قوى حضرت، قوى! (حضرت قول قويا. آنك آرتندن ملا قويا. آنك آرتندن طاغى ملا، طاغى بر قارت باى، آنك آرتندن شريف باى، آنك آرتندن جمال قداغه بيرەلر. خلق تيك طورا.)

جمال قدا — (اوزاقغنه قاراب صالحغه) نيك اعوذ بسم اللهدن صوك ابجدى يوق؟!

خلق — (شاولاب كيته) نيك يوق؟!

موسى ميرزا — ياز! ياز! (صالح كولوب يازا باشلى).

جمال قدا — عيب ايرنلرينك اسمينى قالدرورغه يار يمى! شوندى زور اشده ابجدسز يار يمى صوك! اول، كافرلرگه كره آلماسقه قويما بولوب طورا. (كازاكى آستندن موينينه طاقغان زور بتىنى كورسەتوب مونه، الحمدلله، ٤٧يل طاغام. بر آورو كورگانم يوق.

صالح — يازوب بتردم.

جمال قدا — (آلوب، كوزلكينى كييوب اوقى) ابجد، هوز، خطى... كلمن، سعفص، قرەشت.. (شوندن كاغدنى اوطقه قارشى طوتوب قارى. بيك اوزاق قاراب طورغاچ) جماعت! بو نرسه؟! (كاغد اچنده اوط ياقتيسنده كورنگان گيربنى كورسەتوب) بونى بو؟!

خلق — (بارده چاى ياننده طورالر. ايشك طاغى آچله توشه. برسينى برسى بەرشوب كاغدنى قارارغه طوتونالر.)

برسی — قوش صورەتی، قوش صورەتی!

ینه برسی — تەریسی بار، تەریسی بار! مونه، مونه! (تورتوب کورسەتەلر. صالح کاغدنی آلوب قاری،)

ملالر — بو نی بو، بو نی بو؟! سز شولای بزنی آلداب قول قویدروب اوروس ایتمەکچی بولاسزمنی؟!

جمال قدا — آندوق، جماعت، بونڭ آرتی بوز وقدر دیدم!

خلق — (دولی) مونه اشان! مونه اشان! (صالحلو آبدراب طورالر).

شریف بای — صوڭ، آنده قوش بولسه نی بولا؟

جمال قدا — ایشتدڭزمی؟ قوش بولسه نی بولا، دی! سیگا تەریسی بولسەده شولایدر! (خلق طاووشلانا).

موسی میرزا — جماعت! بو ناچار اش. بو تگی قاهارلر اشی بولدی. ۋەد، مسلمان دیب صالح افندیگه اشانغان ایدم. مونه یاشلرگه اشان!

خلق — (صالحغه) سین، بزنی اوروس ایتەرگه قول قویدردڭمنی؟! (صالح یانینه یومروقلرینی تویوب کیلەلر) نیك دەشمیسڭ؟! بزنی اوروس یاصامافچی بولدڭمنی؟!

برەو — (شول آراده) اللهغه شکر، ئلی قول قویوب اولگورمەگان ایدم!

برسی — بیر کاغزنی، بیر کاغزنی! اول یاشرورگه تلی! قول قویغان کاغدلرنی یاشرورگه تلی! اول یاشروب تگیلرگه بیرورگه تلی! جماعت، خراب بولامز!

خلق — بیرمه! بیرمه!

(صالح قولندن کاغدنی طارطوب آلالرده بارسیده „مینم قولم بار، مینم مینقرام“ دیب قچقرشالر. برسی برسی برله طارتوشوب کاغدنی یرطوب بترەلر)

جمال قدا — (واق تویەك یرطق کاغدلرنی آلوب، طاغی یرطقالاب صالحنڭ بیتینه بەره

مه ، قارا یوز، اوبشستۇاڭنی!

خلق — سویەگینی کل ایتیك! (صالحقه تابا بارسیده کیلەلر. یوزروقلرینی یومارلیلر یاش فکرلیلر اسینا بوبینه یاشرنەلر. صالح تیك قاتوب طورا. ایشکدن خاتونلر باشی کورنه).

پرده توشه.

کتبخانهٔ شخصی
رستم سعید اوغلی عمران
(u.u8686@gmail.com)